

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
доктору економічних наук, професору
Єгоричевій Світлані Борисівні

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Максименка Андрія Петровича
на тему «Вплив цифровізації на загрози економічній безпеці держави»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження. Поточні стратегії цифрового розвитку кардинально змінюють принципи та механізми функціонування економіки, формуючи позитивний і негативний вплив на всі її сектори, створюючи нові моделі взаємодії. Цифровізація стала одним із ключових драйверів економічного розвитку, підвищення продуктивності праці, розвитку цифрової інклюзії, залучення інвестицій, стимулювання інновацій, а також забезпечення більшої прозорості та доступності публічних послуг. Новітні цифрові технології та інноваційні рішення виступають ключовими рушіями соціально-економічних трансформацій, сприяючи формуванню нової якості життя та розвитку сучасного суспільства. Стрімкий розвиток цифрової інфраструктури та широке впровадження пов'язаних технологій, поряд із позитивними ефектами, зумовлює і низку ризиків, серед яких – зростання кількості кібератак, витоків даних та інформаційних маніпуляцій на тлі постійного збільшення обсягів і темпів обігу інформації. Цілями цифрових атак стають стратегічні державні системи, що надалі загрожує функціонуванню економіки та критичної інфраструктури. Сила впливу і масштаби окреслених загроз

посилилися в умовах глибокої інтеграції економіки в цифровий простір та повномасштабної війни, розгорнутої росією проти України.

З огляду на вищезазначене, на сучасному етапі одним із головних пріоритетів державної політики має бути забезпечення безперервного й безпечного функціонування інформаційно-цифрової складової економічної безпеки держави. Досягнення цієї мети потребує врахування міжнародного досвіду нормативно-правового регулювання, визначення стратегічних орієнтирів і впровадження ефективних заходів з мінімізації загроз, особливо в умовах обмеженості ресурсів та необхідності прискореної інтеграції до європейського цифрового простору. Саме тому тематика дисертації Максименка А.П. є вкрай актуальною й своєчасною.

Наукова новизна дослідження та ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження. Аналіз основних наукових результатів, висновків і рекомендацій, сформульованих Максименком А.П. у дослідженні, дозволяє зробити висновок про їх належну аргументованість і відповідність науковим критеріям. Положення, винесені автором у пункти наукової новизни, не викликають заперечень, а їхній рівень новизни визначений відповідно до наукових напрацювань.

У дисертаційній роботі представлено наукові положення, що мають наукову новизну і засвідчують значний особистий внесок автора у розвиток теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо формування інформаційної безпеки національної економіки. До найбільш вагомих результатів дослідження, які містять ознаки наукової новизни, варто віднести такі:

– набув подальшого розвитку підхід до визначення цифровізації в контексті економічної безпеки, що базується на уніфікації дефініції за трьома концепціями її трактування: техніко-форматна, комерційно-оптимізаційна, технологічно-інформаційна (с. 24-26), що дозволяє

обґрунтовано виокремити інформаційно-цифрову складову економічної безпеки держави, враховуючи її автономність та глобальний масштаб прояву загроз;

- удосконалено класифікацію детермінант загроз економічній безпеці держави, що враховує трансформацію традиційних та виникнення нових чинників під впливом цифровізації, з деталізацією загроз за рівнями походження, розкриває їх взаємозв'язки та визначає роль цифрового компонента (с. 42–45), що забезпечує розширення методологічної бази виявлення та ідентифікації ключових кластерів новітніх загроз;

- удосконалено автором підхід до ідентифікації та оцінювання двоаспектного впливу цифровізації на економічну безпеку держави, що охоплює три ключові сфери детермінації – соціально-економічну, кібернетично-технологічну та інституційно-регуляторну (с. 69-71). Такий підхід дозволяє комплексно обґрунтувати стратегічні напрями протидії загрозам з урахуванням дефіциту ресурсів в умовах воєнного часу та потреби адаптації до цифрової трансформації в межах євроінтеграції;

- дисертантом розроблено науково-методичні підходи до ідентифікації інформаційно-цифрових загроз економічній безпеці держави, що передбачають впровадження комплексу індикаторів їх оцінювання через діяльність суб'єктів на макро-, мікро- та нанорівні (с. 80-85) національної економіки, що дозволяє ідентифікувати негативний вплив цифровізації на економічну безпеку України та слугує підґрунтям для формування адаптивних механізмів протидії загрозам економічній безпеці держави;

- обґрунтовано підхід до моделювання впливу цифровізації на економічну безпеку держави, з урахуванням результатів соціологічного дослідження, який відображає адаптивну динаміку цифрових загроз на макро-, мікро- та нанорівні (додаток Е, с. 170-174). Це дозволило спрогнозувати критичні точки деструктивних процесів, зокрема зростання

числа кібератак, формування структурних дисбалансів в економіці, зростання конкуренції за кадри високої кваліфікації, що слугує підґрунтям для розроблення політики запобігання загрозам економічній безпеці України шляхом удосконалення інституційного забезпечення;

– дисертантом сформульовано науково-методичний підхід до пріоритезації напрямів захисту економічної безпеки держави, що дозволяє обґрунтувати доцільність концентрації зусиль на формуванні єдиної моделі її забезпечення (с. 179-189), спрямованої на створення безпекоорієнтованого інформаційного середовища та максимального охоплення суб'єктів економічної діяльності.

Наукові результати, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Максименка А.П. на здобуття наукового ступеня доктора філософії, характеризуються високим ступнем обґрунтованості та достатнім рівнем аргументованості, виходячи зі структурної побудови та змісту роботи, обсягу проаналізованого матеріалу, власних розрахунків автора, що забезпечило вирішення поставлених завдань відповідно до визначеної мети дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. В роботі присутній зв'язок теми з науковими програмами, планами та пріоритетними напрямами наукових досліджень кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». В межах реалізації науково-дослідної роботи «Формування організаційно-економічних засад запобігання загрозам соціально-економічній безпеці України в умовах пандемії» (номер державної реєстрації 0122U001749, 2022-2023 рр.), де автором розкрито двоаспектний вплив цифровізації, та «Формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища для підвищення економічної безпеки України у воєнний та повоєнний періоди» (номер держреєстрації 0124U000615, 2024-2025 рр.), де розкрита сутність цифровізації в аспекті пріоритизації

напрямів запобігання загрозам економічній безпеці держави.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації свідчать про системний і послідовний характер наукового пошуку: від теоретичного аналізу – до емпіричних узагальнень. Наявні у дисертації наукові результати, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. Повнота результатів дослідження висвітлена у 25 опублікованих наукових працях, з яких 2 статті у наукових виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 7 статей у наукових фахових виданнях, 16 тез доповідей у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 8,1 д.а., з яких особисто автору належить 5,07 д.а.

Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли апробацію й отримали схвальну оцінку на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі: II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (Кам'янець-Подільський, 2023 р.); VIII МНПК «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» (Одеса-Острава, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові погляди на розвиток світової економіки та міжнародного співробітництва» (Німеччина-Україна, Лейпциг-Одеса, 2023 р.); 1st International Scientific and Practical Internet Conference «Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development» (Дніпро, 2023 р.); МНПК «Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії» (Запоріжжя, 2024 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові стратегії в контексті глобальних викликів» (Польща, Варшава, 2024 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції

«Економічна безпека: держава, регіон, підприємство» (Полтава, 2024 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна безпека: держава, регіон, підприємство» (Полтава, 2025 р.).

Публікації здобувача відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Анотація кваліфікаційної наукової праці Максименка Андрія Петровича повною мірою відображає основні положення та результати, викладені у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Достовірність результатів дисертаційної роботи. Результати наукової роботи Максименка А.П. мають високий ступінь достовірності, що підтверджуються глибоким теоретико-методичним та емпіричним обґрунтуванням сформульованих автором наукових положень, висновків, рекомендацій. При виконанні дослідження було опрацьовано широке коло джерел: наукових праць із заявленої проблематики, законодавчих та нормативно-правових актів Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, Указів Президента України, національних стратегій, Європейської стратегії економічної безпеки, нормативно-правових актів профільних міністерств та відомств, Регламентів Європейської Комісії та Ради, аналітичних даних Європейського Союзу, нормативних інструментів ЄС, Міжнародних безпекових актів, даних Державної служби статистики України, офіційних даних досліджень міжнародних організацій, зокрема UNCAD, МВФ і Statista, звітів національних банків країн Європи та США.

У дослідженні використано широкий перелік загальнонаукових та спеціальних методів: аналізу та синтезу, логічного узагальнення та групування, системний та синергетичний підходи, діалектичний, наукової абстракції, системного аналізу, економіко-статистичного аналізу,

графічного аналізу, ретроспективного аналізу, порівняльного аналізу, регресійного аналізу, побудови кореляційно-регресійних моделей, системний та структурно-логічний підходи.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною та науковою працею. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані здобувачем самостійно. Робота Максименка А. П. є результатом самостійного дослідження, що дотримується вимог академічної етики. Усі запозичення належно оформлені відповідно до чинного законодавства про авторське право. Порухень академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Науково-практична цінність дослідження полягає в тому, що основні наукові положення, методичні підходи й висновки представлені у дисертаційному дослідженні доведені до рівня прикладних рекомендацій та є підґрунтям для вдосконалення системи забезпечення інформаційної безпеки національної економіки.

Практична значущість дослідження підтверджується наявністю офіційних довідок про впровадження результатів у діяльність державних і громадських інституцій: Національним інститутом стратегічних досліджень (довідка №293/313 від 28.04.2025 р.); Департаментом економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської обласної військової адміністрації (довідка 01-1.08/1109 від 09.05.2025 р.); Головним управлінням Пенсійного фонду в Полтавській області (довідка №1600-0702-8/35409 від 08.05.2024 р.); Національним університетом «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (довідка №10-10/2121 від 29.05.2025 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних

Максименком А.П. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Дослідження набуло б додаткової наукової цінності за умови проведення більш розгорнутого критичного аналізу інституційного забезпечення інформаційно-цифрової складової економічної безпеки при визначенні змісту та ролі цифровізації у національній економіці (п. 1.1, с. 29–32). Такий підхід дозволив би глибше обґрунтувати методичну базу дослідження та більш повно виявити прогалини у нормативно-правовому та організаційному забезпеченні.

2. У другому розділі дисертаційної роботи автором запропоновано індикатори оцінки рівня інформаційно-цифрової складової економічної безпеки (п. 2.1, с. 82–85). На нашу думку, вагомою перевагою методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України є визначення вагомості та нормативних значень показників, що дозволяють глибше розкривати вплив та силу загроз на економічну безпеку. Водночас доцільним є формування обґрунтованих вагових значень та критеріїв оцінювання для обраних індикаторів з метою підвищення точності та об'єктивності результатів.

3. Представлений автором у п. 3.1 огляд інституційного забезпечення України та ЄС є не достатньо рівномірним за рівнем деталізації, глибиною аналізу, повнотою та масштабом охоплення інституційних структур. Більш збалансоване врахування відмінностей у масштабі, повноваженнях та фінансово-організаційних можливостях інституцій України та ЄС могло б сприяти здійсненню більш цілісного повноцінного компаративного аналізу їх спроможності щодо забезпечення економічної безпеки.

4. Проведене автором соціологічне дослідження (п. 3.2, с. 167–172, додаток Е) цифрової грамотності населення могло б бути додатково поглиблене аналізом рівня обізнаності респондентів щодо заходів протидії економічно-цифровим загрозам: фішингу, кібершахрайствам, кібератакам.

Таке доповнення дозволило б розширити інформаційну базу для оцінки досвіду та середовища на нанорівні у контексті мінімізації та запобігання загрозам економічній безпеці в умовах цифровізації.

5. У пункті 3.3 дисертаційної роботи (с. 189–190) для обґрунтування напрямів запобігання загрозам економічної безпеки в умовах цифровізації заслуговує на увагу загальна логіка побудови структурних зв'язків між визначеними чинниками. Водночас додаткова деталізація та аргументація сили та характеру кожного з визначених взаємозв'язків, дозволила б підвищити аналітичну чіткість та практичну значущість представленого підходу, роблячи його ще більш обґрунтованим та прикладним.

Проте наведені дискусійні положення, окремі недоліки та зауваження не зменшують високого науково-теоретичного й методичного рівня проведеного дослідження, його актуальності та значущості отриманих результатів.

Загальний висновок до дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Максименка А.П. на тему «Вплив цифровізації на загрози економічній безпеці держави» є самостійним і завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, вирішення якої має важливе теоретичне та практичне значення. У змісті роботи послідовно розкрито тему та обґрунтовано виконання поставлених завдань. Матеріал подано логічно, основні положення, що виносяться на захист, і сформульовані висновки мають належне аргументування. Структура й оформлення відповідають встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Отже, дисертація Максименка Андрія Петровича відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Представлена кваліфікаційна наукова праця на тему «Вплив цифровізації на загрози економічній безпеці держави» відповідає спеціальності 051 Економіка. Автор дисертації, Максименко Андрій Петрович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Юлія ХУДОЛІЙ

Підпис засвідчую.

Доктор технічних наук, професор
Проректор з наукової роботи
Національного університету «Полтавська
Політехніка імені Юрія Кондратюка»

Олена СТЕПОВА